

СУПРОВІД НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ США

Т. І. Бондар

У статті схарактеризовано сучасну практику організації навчання осіб з обмеженими можливостями здоров'я (ОМЗ) у системі вищої освіти США; проаналізовано особливості створення структурного підрозділу в системі вищої освіти США. Виокремлено основні завдання працівників відділу: супровід студента з ОМЗ, координація супроводу й формування інклюзивної компетентності учасників навчального процесу. Констатовано, що діяльність відділу вможливорює реалізацію громадянського права на освіту осіб з обмеженими можливостями здоров'я.

Ключові слова: студенти з обмеженими можливостями здоров'я (ОМЗ), відділ роботи зі студентами з ОМЗ, вищі навчальні заклади, належні умови, доступ, якісна освіта.

СОПРОВОЖДЕНИЕ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ США

Т. И. Бондар

В статье охарактеризована современная практика организации обучения студентов с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ) в системе высшего образования США; предоставлен анализ особенностей создания структурного подразделения в системе высшего образования США. Выделены основные задачи сотрудников отдела: обеспечение сопровождения студента с (ОВЗ), координация сопровождения и формирование инклюзивной компетентности участников учебного процесса. Констатировано, что деятельность подразделения содействует реализации гражданского права на образование лиц с ОВЗ.

Ключевые слова: студенты с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ), Отдел работы со студентами с ОВЗ высшие учебные заведения, надлежащие условия, доступность, качество образования.

SUPPORT SERVICES FOR STUDENTS WITH DISABILITIES IN THE US HIGHER EDUCATION

T. I. Bondar

Today Ukraine is looking for efficient ways to provide accessible learning environment for students with disabilities. The Higher Education Act of Ukraine, 2014, requires establishing a structural unit that would serve as a resource to provide expertise in the development and implementation of inclusive learning standards for students with disabilities. While implementing the task, universities are facing many hurdles, including but not limited to physical barriers and university faculty's attitude. To ensure an accessible environment for students in Ukraine, it is essential to study the longstanding traditions at the US universities of serving students with disabilities. The main activities of the department (Disability Services Center – the name varies from university to university) include the support to the students with special needs, coordinating the involved departments and developing inclusive competence of all the stake-holders. The support given to students include necessary accommodations, books in alternative format, interpreters, a flexible approach to take account of the impact of disability on performance, a variation of standard arrangements on the basis of expert evidence and advice, equitable treatment of students with disabilities who are being taught, examined or assessed. The department staff offer support for all students with disabilities to exercise their civil rights to education.

Key words: students with disabilities, Disabled Students Resource Center, universities, reasonable accommodation, access, quality education.

Виконання Закону України «Про вищу освіту» щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами (ООП) вимагає від вищих навчальних закладів країни принципових змін у підходах до розв'язання проблеми. У розділі I, статті 3, пункті 3, підпункті 4 зазначено, що державну політику у сфері вищої освіти формують і реалізують через «створення та забезпечення рівних умов доступу до вищої освіти, у тому числі забезпечення осіб з особливими освітніми потребами спеціальним навчально-реабілітаційним супроводом та створення для них вільного доступу до інфраструктури вищого навчального закладу з урахуванням обмежень життєдіяльності, зумовлених станом здоров'я». Пункт 9 цієї ж статті дублює пункт 4 та декларує необхідність забезпечення «належної державної підтримки підготовки фахівців з числа осіб з особливими освітніми потребами на основі створення для них вільного доступу до освітнього процесу та забезпечення спеціального навчально-реабілітаційного супроводу» [2]. Стаття 4 Закону гарантує право на вищу освіту незалежно від стану здоров'я, а стаття 32 зобов'язує вищі навчальні заклади створити потрібні умови вступу й навчання для людей з ООП: «Для реалізації права на вищу освіту особами з особливими освітніми потребами вищі навчальні заклади створюють їм необхідні умови

для здобуття якісної вищої освіти» [2]. Функція забезпечення умов передбачена статтею 33, пунктом 7, який містить інформацію про спеціальний навчально-реабілітаційний підрозділ у структурі вищого навчального закладу, що утворюють для організації інклюзивного освітнього процесу та спеціального навчально-реабілітаційного супроводу здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, забезпечення їм доступу до якісної вищої освіти з урахуванням обмежень життєдіяльності. Індикаторами доступності вищого навчального закладу слугують аспекти фізичного облаштування: облаштування будівель, споруд і приміщень вищих навчальних закладів відповідно до вимог доступності для осіб з особливими освітніми потребами [4]. Розділ XII, стаття 70, пункт 2 регламентує вимогу щодо фізичного облаштування: «Будівлі, споруди і приміщення вищих навчальних закладів повинні відповідати вимогам доступності згідно з державними будівельними нормами і стандартами. Якщо відповідні об'єкти неможливо повністю пристосувати для потреб осіб з особливими освітніми потребами, здійснюється їх розумне пристосування з урахуванням універсального дизайну. Проектування, будівництво та реконструкція будівель, споруд і приміщень вищих навчальних закладів здійснюються з урахуванням потреб осіб з особливими освітніми потребами» [2]. Відповідно до зазначених вимог у прикінцевих положеннях підпункт 9 окреслює вимогу: «Протягом одного року з дня набрання чинності цим Законом розробити та затвердити комплексну державну програму щодо забезпечення конституційного права на освіту осіб з особливими освітніми потребами, зокрема з метою реалізації положень, передбачених в абзацах четвертому та п'ятому частини другої статті 70 цього Закону» [2].

Як засвідчує практика багатьох ВНЗ, проблему архітектурної доступності розв'язують упродовж кількох місяців за умови цілеспрямованого фінансування. Насправді перманентний успіх у питанні інклюзії осіб з особливими освітніми потребами (далі осіб з ООП), що збільшить відсоток таких людей у середовищі вищого навчального закладу, залежить від якості академічного / педагогічного супроводу в кожному окремому випадку нозології студента. У руслі реалізації поставленого завдання (створення для осіб з ООП належних умов навчання) вищі навчальні заклади мають активізувати зусилля зі створення спеціального навчально-реабілітаційного підрозділу для організації ефективного інклюзивного простору через обмін прогресивними ідеями вітчизняних ВНЗ й осмислення зарубіжного досвіду, зокрема практики США.

Доступ до вищої освіти осіб з ООП постає предметом дослідження у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Проблеми нормативно-правової й навчально-методичної бази навчання осіб з ООП, реалізація та поширення моделі інклюзивного навчання осіб з ООП у вищих навчальних закладах, формування нової філософії державної політики щодо осіб з ООП у вищих навчальних закладах України студіювали Ю. Бистрова, Ю. Богінська, О. Дікова-Фаворська, Л. Дмитренко, Н. Крейдун, А. Колупасва, К. Кольченко, А. Кузьмінський, З. Ленів, С. Миронова, Н. Софій, П. Таланчук, А. Шевцов. Серед праць зарубіжних дослідників заслуговують на увагу наукові роботи Д. Ледермана, Е. МакШейн, Д. Спіні, К. Стаффорда, С. Томаса, Б. Хеллер, М. Хофмана.

Мета статті полягає у розкритті системи діяльності відділів роботи зі студентами, які мають ОМЗ, що спрямована на створення належних умов для навчання осіб з ОМЗ у вищих освітніх закладах США.

Практика включення осіб з обмеженими можливостями здоров'я (збережено термінологію США – individuals with disabilities) у навчальний процес вищої школи США задокументована 1948 року в Університеті штату Іллінойс (м. Чикаго) та 1962 року в Університеті Берклі штату Каліфорнія. Проте таку практику вважали більше винятком, ніж сталою характерною рисою системи вищої освіти США. Надання рівного доступу до освіти особам з ОМЗ стало поширеним 1973 року після ухвалення Закону «Про реабілітацію». Розділ 504 названого закону зобов'язував університети, що одержували федеральні кошти, створювати належні умови для навчання студентів з ОМЗ. Згідно із законом усі вищі навчальні заклади, незалежно від форми власності (громадські чи приватні), отримують федеральну допомогу на розвиток програм, а отже, мають дбати про виконання положень Розділу 504 [11]. Відділ громадянських прав США контролював виконання закону в університетському середовищі.

Варто зазначити, що програми для осіб з ОМЗ розвивалися недостатньо активно, навіть з огляду на наявність сприятливих фінансових умов. Ухвалення широко розрекламованого Закону «Про американців з обмеженими можливостями здоров'я» («Americans with Disabilities Act» (ADA)) 1990 р. та вимоги, що ставили перед вищими навчальними закладами особи з ОМЗ, створили передумови для активізації зусиль ВНЗ США в руслі задоволення освітніх потреб осіб з ОМЗ. Чинником активності осіб з ОМЗ у 90-х роках ХХ ст. стало ухвалення в 1975 році першого федерального закону «Про освіту всіх дітей із порушеннями психофізичного розвитку» («Education for All Handicapped Children Act») [12]. У 1990 р. цей закон перейменованний на закон «Про освіту осіб з обмеженими можливостями здоров'я» («Individuals with Disabilities Education Act – IDEA») [13]. Документ уможливив розвиток інклюзивного навчання в загальноосвітній школі США. Із кожним роком зростала кількість осіб з ОМЗ, що спроможні продовжувати навчання у вищому освітньому закладі та поінформовані про громадянські права. Одними з

перших почали подавати заяви до вступу в університет абітурієнти з труднощами у навчанні (students with learning disabilities).

Створення належних умов у фізичному плані виявилось набагато легшим завданням, ніж подолання упередженості з боку викладачів. Як зазначали студенти з ОМЗ, викладачі занадто переймалися питаннями архітектурної доступності та зовсім не приділяли уваги засвоєнню програмного матеріалу, ліквідації перешкод на шляху до успіхів у навчанні. Незадоволення стосувалося рівня знань викладачів про нозологію, особливі потреби таких студентів та майже відсутню співпрацю. Натомість викладачі були незадоволені необхідністю адаптувати навчальний матеріал до особливих освітніх потреб студентів, власною безпомічністю й незнанням шляхів розв'язання проблеми. Викладач повинен був усвідомити, що на зміну «типичним» студентам, які відповідали однаковим вимогам, витримували однаковий регламентований час для виконання різних вправ, прийшла нова генерація студентів з ОМЗ. Подолати суперечності між потребами осіб з ОМЗ в одержанні доступу до освіти та неспроможністю викладачів задовольнити такі вимоги були покликані відділи роботи зі студентами з ОМЗ у ВНЗ США.

У контексті дослідження варто проаналізувати діяльність відділів роботи зі студентами з ОМЗ у вищих навчальних закладах США на сучасному етапі. Для з'ясування напрямів діяльності відділу схарактеризовано контент веб-сторінки ресурсного центру для студентів з ОМЗ Університету Північної Флориди [10]. Унаслідок докладного вивчення зафіксовано розгалужену структуру відділу, що представляє численні програми, ґрунтовний документальний супровід і кваліфікований штат. У питанні вступу до вищого навчального закладу осіб з ООП відділ керується так званими особливими умовами прийому – «special admission consideration». Абітурієнтам, які не відповідають загальним вимогам до вступу та мають офіційно підтверджений медичний діагноз про інвалідність, надане право на особливі умови прийому. Право на особливі умови прийому гарантоване студентам із такими нозологіями: труднощі в навчанні (розлади навичок читання, письма, математики, порушення пам'яті), синдром порушення активності й уваги, фізичні розлади, хронічні захворювання, черепно-мозкові травми, порушення зору та сліпота, глухота, порушення слуху, порушення мовлення, емоційний розлад. Після зарахування до вищого навчального закладу студентам рекомендують негайно зареєструватися у Відділі роботи зі студентами з обмеженими можливостями.

Необхідність у швидкій реєстрації спричинена турботою про студентів з ОМЗ та створенням для них належних умов. На першому етапі від студента очікують подання необхідних документів, що підтверджують інвалідність. На сайті запропоновано приклади бланків для заповнення. Після одержання документів фахівці відділу ретельно вивчають документи. Студентам пропонують надіслати індивідуальний навчальний план («Individual Educational Plan – IEP») та висновки про успішність («Summary of Performance – SOP») як додаткові документи. Після розгляду пакету документів відділ надсилає листа студентові, де повідомляє про час і місце проведення співбесіди. У розмові з фахівцями остаточно з'ясовують потреби студента, зазначають умови, що вможливають одержання якісних освітніх послуг. Сформований перелік містить такі умови: подовжений час на іспити / тести, допомога в конспектуванні, послуги перекладача, допомога в читанні, написання матеріалів, гнучкий розклад, великий шрифт, технічне забезпечення, переваги вибору місця в аудиторії, послуги лаборанта й технічного асистента, допомога в наборі на комп'ютері та багато іншого. Відділ готує листа викладачам, які працюватимуть зі студентом з ОМЗ, де окреслює рекомендації стосовно надання освітніх послуг. Студент має домовитися з кожним викладачем про зустріч, щоб докладно обговорити створення належних умов для успішного навчання.

Особливе місце в діяльності відділу посідає вивчення пакету документів студентів з ООП. Працівники відділу розробили необхідні форми для опису нозології, виокремивши шість категорій: синдром дефіциту уваги / гіперактивність, обмеження в навчанні / порушення інтелекту, медичні / фізичні порушення, емоційні / психічні розлади, порушення зору / слабозорість / незрячість, синдром аутизму. Довідки заповнюють фахівці, яким відома історія хвороби студентів. Наприклад, форма для студентів, які мають синдром аутизму, побудована на різних типах діагностичного процесу: традиційній нозосиндромальній діагностиці, функційній діагностиці, багатовісьовій діагностиці та реабілітаційній діагностиці. За шкалою «немає впливу – середній вплив – суттєвий вплив – невідомо» фахівці визначають вплив стану студента на такі типи діяльності: соціальна взаємодія, усвідомленість соціальності, усна форма вираження, сприйняття за допомогою органів чуття, виконання самостійних завдань, організованість, увага, дотримання чітких правил і порядку, емоційна чуттєвість, уміння розподіляти час, математика, читання, письмо / писемне мовлення.

В Україні активно розробляють і впроваджують багатовісьову діагностичну систему, що зумовлене зміщенням акцентів на реабілітаційно-профілактичний напрям надання психіатричної допомоги неповнолітнім із комплексним підходом, «психосоціальним супроводом», посиленням ролі особистісно й соціально орієнтованих методів діагностики, лікування та профілактики в психіатрії. Як зазначає

Л. Кригіна, адаптація й упровадження багатомовної версії діагностики психічних і поведінкових розладів у дітей та підлітків, згідно з рекомендаціями робочої групи ВООЗ, є своєчасним, перспективним напрямом удосконалення діагностичних, експертних стандартів і надання кваліфікованої, комплексної реабілітаційно-профілактичної психіатричної допомоги неповнолітнім із непсихотичними психічними розладами. Упровадження багаторівневої, профілактично спрямованої діагностики та експертного оцінювання психічних і поведінкових розладів неповнолітніх відповідає сучасному рівневі розвитку теоретичних психіатричних досліджень [7], відображає потреби практики вітчизняної освіти з реалізації інклюзивного навчання.

У штаті відділу роботи зі студентами з ОМЗ працює шість фахівців. Директор відділу має базову освіту «спеціального педагога», ступінь бакалавра з психології та магістерський ступінь із надання послуг людям з обмеженими можливостями («disability services»). Заступник директора має ступінь бакалавра з початкової освіти, ступінь магістра з освіти дітей із порушеннями слуху, за сумісництвом працює як сурдоперекладач. Секретар відділу здобув солідний досвід волонтерської роботи з різним організаціями та «прагне допомагати іншим». Координатор навчального процесу має ступінь бакалавра з політології й досвід військової служби. Технічний супровід забезпечує фахівець зі ступенем бакалавра політології, ступенем магістра громадського адміністрування та післядипломною освітою технічного асистента. Крім того, у штаті працює ще один сурдоперекладач.

На окрему увагу заслуговує робота відділу, спрямована на організацію проведення іспитів для студентів з ОМЗ, що вимагають додаткового екзаменаційного часу. У разі необхідності студент з ОМЗ та викладач заповнюють заявку про проведення іспиту на території відділу. Іспит проходить синхронно з іспитом для студентів без інвалідності. Викладач зобов'язаний передати копію тесту до відділу впродовж 48 годин до іспиту та забрати роботи на перевірку в тижневий термін.

Стислий аналіз основних напрямів діяльності відділу роботи зі студентами з ОМЗ дає підстави зафіксувати низку питань, що потребують постійної уваги та вивчення. Варто пам'ятати, що студенти з ОМЗ першого курсу здебільшого психологічно не готові перейти із загальноосвітнього закладу до університетського середовища. Конкурентність, зменшення контактів із викладачами, зміна в медико-педагогічному супроводі ускладнені віковими відмінностями, що своєю чергою диференціює особливі потреби. У разі недавньої інвалідності з'являються емоційні та фізичні труднощі пристосування / примирення з інвалідністю (у випадку України – постраждали в АТО). Перед працівниками відділу постає питання про природу надання послуг: розробляти спеціальні програми для кожного індивідуального студента чи надавати індивідуальні послуги з наявного в університеті переліку.

Вагомі зусилля працівників відділу спрямовані на соціалізацію осіб з ОМЗ, успішність якої залежить від ставлення «типової» більшості до людей з ОМЗ. Посилена увага вмотивована результатами опитувань, згідно з якими студенти без обмежень дієздатності відчують певну незручність у спілкуванні з однолітками з ОМЗ; завжди намагаються уникнути спілкування з однолітком з ОМЗ; студенти з обмеженнями почуваються зручно в спілкуванні з однолітками зі схожою інвалідністю; збільшення контактів між студентами з та без інвалідності не завжди покращує якість такого спілкування і взаємин. Студенти без інвалідності мають низку упереджень стосовно своїх однолітків з ОМЗ, тому що вони «повністю відрізняються за способом діяльності; залежністю від інших та безпомічністю; недостатньо соціальні; чоловіки-студенти з ОМЗ менш «чоловічні», а жінки-студенти з ОМЗ менш «жіночні»; студенти з ОМЗ мають менше побачень». Складним аспектом у діяльності працівників відділу є подолання описаних упереджень у студентів з ОМЗ. Дієвим чинником у нейтралізації таких стереотипів і налагодженні рівного спілкування вважають тривалі взаємини на паритетних правах між студентами з та без інвалідності.

Серед напрямів діяльності відділу виокремлюють взаємодію викладачів і студентів з ОМЗ. Студенти з ОМЗ потребують особливих умов навчання для успішного завершення освітньої програми. Оскільки працівники відділу роботи зі студентами з ОМЗ обстоюють позиції захисту прав таких осіб, сприяючи успішності інклюзії, від них також залежить формування інклюзивної компетентності викладачів, адміністраторів, допоміжного персоналу, студентів вищого навчального закладу. Працівники відділу акцентують увагу на тому, щоб навчити студентів з ОМЗ спілкування з викладачами: проведення попередніх зустрічей із викладачами, обговорення особливих потреб та шляхи їх задоволення, наприклад, усне повторення написаного на дошці матеріалу, додаткова підготовка до тесту, виконання завдань в аудиторії тощо [10].

В Україні з 2012 р. до 2014 р. тривав експеримент щодо організації інтегрованого навчання осіб з особливими освітніми потребами у вищих навчальних закладах I – IV рівнів акредитації. Учасники експерименту (13 вищих навчальних закладів I – IV рівнів акредитації) покликані виконати низку завдань, серед яких – підготовка науково-методичних, навчально-методичних матеріалів для організації комплексного (корекційно-реабілітаційного, психолого-педагогічного, андрагогічного, медичного, технічного та

організаційного) супроводу навчання студентів з особливими освітніми потребами [8]. У межах експерименту узагальнено вітчизняний досвід, який поширюють у вищих навчальних закладах України.

Вагомі напрацювання в питанні створення умов для навчання осіб з ООП продемонстрував педагогічний колектив Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». В університеті «Україна» супровід навчання студентів із різними нозологіями в інтегрованому освітньому середовищі забезпечує Центр інклюзивних технологій навчання (начальник Центру та практичний психолог). Супровід навчання студентів з особливими потребами охоплює такі напрями: технічний, педагогічний, психологічний, медико-реабілітаційний, спортивний, соціальний, професійна адаптація й реабілітація. На високому професійному рівні відбувається підготовка та прийом абітурієнтів. На етапі вступу з'ясовують стан здоров'я вступника, проводять профорієнтацію, психологічне тестування, вивчають потреби в спеціальних технічних засобах і тьюторській підтримці. Після зарахування на навчання студенти з інвалідністю можуть пройти курси користувачів технічних засобів навчання, зокрема комп'ютеризованих робочих місць і медіатеки в Центрі самостійної роботи. Абітурієнтів, які не витримали конкурсний відбір, направляють на підготовчі курси для вступу в наступному році чи рекомендують на навчання в Центрі професійної реабілітації.

На базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини розпочав роботу науково-практичний Центр соціальної та освітньої інтеграції студентів з інвалідністю. Мета Центру – консолідація зусиль структурних підрозділів університету, залучених органів виконавчої влади та громадських організацій, що спрямовані на соціально-педагогічну підтримку осіб з обмеженими можливостями стосовно їх адаптації до студентського й педагогічного колективу, інтеграції в освітнє та соціальне середовище, на створення умов для саморозвитку й самореалізації, на розвиток соціальної активності, автономності, відповідальності та мобільності осіб з особливими потребами [9]. На підготовчому етапі представники факультету соціальної роботи вивчили досвід роботи зі студентами й абітурієнтами з інвалідністю в інтегрованому освітньому середовищі відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», тому основні завдання Центру подібні до завдань Центру інклюзивних технологій навчання університету розвитку людини «Україна»: реалізація права молоді з функційними обмеженнями на здобуття освіти в умовах освітніх навчальних закладів у комплексному поєднанні з корекційно-реабілітаційними заходами, різнобічний розвиток індивідуальності молодої людини на основі вивчення її задатків і здібностей, формування інтересів та потреб, збереження, зміцнення морального й фізичного здоров'я вихованців; виховання в молоді любові до праці, реалізація їхньої допрофесійної підготовки, створення умов для життєвого і професійного самовизначення; виховання особистості як культурної й моральної людини з етичним ставленням до навколишнього світу та до самої себе; надання в процесі навчання й виховання кваліфікованої психолого-медико-педагогічної допомоги з огляду на стан здоров'я, особливості психофізичного розвитку вихованця.

Відділ роботи зі студентами з особливими освітніми потребами Харківського національного університету радіоелектроніки створено 2009 року. Відділ координує діяльність служб університету з організації психолого-педагогічного, соціального, медичного супроводу студентів з особливими потребами; розробляє методи й системи обліку студентів з ООП, аналізує індивідуальні потреби, виокремлює шляхи задоволення таких потреб, зважаючи на конкретні можливості університету. Матеріальна база університету (профілакторій, здоров'я пункт) дає змогу надавати медичні та реабілітаційні послуги студентам з ООП. Відділ співпрацює з центрами зайнятості, міськими і районними службами у справах сім'ї та молоді, громадськими організаціями, дбаючи про подальше працевлаштування осіб з ООП [1].

Сайт Національного університету «Львівська політехніка» містить інформацію про медичне забезпечення та можливості студентів з особливими потребами. Ресурс описує широкий спектр медичних послуг від медичної поліклініки, реабілітаційні послуги в санаторії-профілакторії. Для студентів з особливими потребами передбачено 4 кімнати на першому поверсі гуртожитку, забезпечено архітектурну доступність. В університеті діє програма з поетапного пристосування частини навчальних приміщень до потреб студентів з ООП [5].

Кіровоградський інститут розвитку людини, що є філією Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», зосереджує увагу на вступниках з особливими потребами. Подано ґрунтовну інформацію про особливості прийому до вищого навчального закладу абітурієнта з інвалідністю. До процесу прийому абітурієнта з інвалідністю залучено кваліфікованих фахівців: лікаря, психолога й соціального працівника. Описано поетапні дії фахівців, запропоновано перелік документів, що входять до особової справи вступника. В інституті працює Науково-практичний центр інклюзивних і реабілітаційних технологій, проте веб-сторінка інституту не містить інформації про його діяльність [6].

У звіті ректора Херсонського державного університету за 2010-2011 навчальний рік зазначено, що в університеті реалізують права осіб з особливими потребами. Дотримання прав і законних інтересів студентів з особливими потребами – провідний напрям діяльності університету стосовно їхньої правової

захищеності, професійного самовизначення й подальшого працевлаштування. Станом на грудень 2011 року в Херсонському державному університеті на обліку перебувало 66 осіб. Ректорат Херсонського державного університету контролює стан дотримання прав і законних інтересів названої категорії осіб за кількома напрямками, схарактеризованими нижче.

Для інтеграції в навчально-виховний процес осіб з особливими потребами працює психологічна служба ХДУ, де кваліфіковані спеціалісти надають необхідну психологічну допомогу, посилюють готовність до навчання у вищому освітньому закладі, облаштовують навчальне місце студента, обладнують пандусами приміщення та всі навчально-лабораторні корпуси й гуртожитки студмістечка, проводять індивідуальні заняття, організують роботу груп взаємодопомоги для студентів з особливими потребами.

Згідно з чинним законодавством України ця категорія осіб має пільги в період приймальної кампанії серед інших абітурієнтів університету. Поза конкурсом можуть бути зараховані вступники, які мають статус інвалідів I та II груп, дітей-інвалідів віком до 18 років, яким не протипоказане навчання за обраним напрямом (спеціальністю), відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». Процес дотримання прав і законних інтересів студентів серед осіб з ООП аналізують із погляду надання рівних можливостей для участі в загальноуніверситетських заходах, підвищення загального культурного рівня студентства в напрямі виховання співчутливого, поважного, емпатійного ставлення до студентів з особливими потребами, розуміння їхніх життєвих проблем [3].

Проведений аналіз діяльності вітчизняних університетів засвідчує поступальний рух до усвідомлення значущості права на освіту осіб з ООП. У руслі порушеної проблеми варто звернути увагу на низку проблем: брак опрацювання, а іноді й відсутність інформації про послуги, що надають ВНЗ України особам з ООП, акцентування на медичному, реабілітаційному супроводі й відсутність заходів, що вможливають педагогічний супровід студента з ООП, відсутність просвітницької роботи серед студентів, науково-педагогічних працівників, адміністрації, обслуговувального персоналу з питань включення осіб з ООП у навчально-виховний процес ВНЗ, недостатня скоординованість діяльності інклюзивних вищих навчальних закладів та низький рівень партнерської взаємодії в системі вищої освіти.

Вивчення вітчизняної й американської практики організації навчання студентів з ООП переконливо доводить, що нині у ВНЗ необхідно створювати спеціальні структурні підрозділи, робота яких спрямована на успішну інтеграцію в освітнє середовище осіб з ООП, соціальну адаптацію та реабілітацію таких студентів. Важливим чинником включення осіб з ООП також слугує інформаційне забезпечення діяльності підрозділів (розроблення умов супроводу, академічних правил для осіб з ООП, підготовка довідників із надання необхідної технічної допомоги, аналіз напрямів діяльності підрозділів) та їх широке висвітлення на веб-сторінках ВНЗ. До перспективних напрямів подальшого дослідження проблеми належить фінансове врегулювання питань, пов'язаних зі створенням належних умов навчання осіб з ООП (послуги сурдоперекладача, залучення волонтерської допомоги); окреслення шляхів формування інклюзивної компетентності науково-педагогічного колективу для подолання упередженості стосовно осіб з ООП; розроблення особливих правил прийому студентів з ООП до вищих навчальних закладів України.

Література

1. Відділ роботи зі студентами з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс] / Харківський національний університет радіоелектроніки. – Режим доступу : <http://nure.ua/>.
2. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – №37-38. – С. 2004.
3. Звіт про роботу ректора [Електронний ресурс] / Херсонський державний університет. – Режим доступу : <http://www.kspu.edu/>.
4. Імплементация Закону України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.gov.ua/?p=436>.
5. Інформаційний пакет Національного університету «Львівська політехніка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lp.edu.ua/information-package>.
6. Кіровоградський інститут розвитку людини [Електронний ресурс] / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». – Режим доступу : <http://vmuroi.kr.ua/?p=803>.
7. Кригіна Л. О. Перспективи впровадження багатомовної версії МКХ-10 в практику судово-психіатричної експертизи неповнолітніх (огляд літератури) / Л. О. Кригіна // Архів психіатрії. – 2010. – Т. 16. – № 3. – С. 50–54.
8. Про проведення експерименту щодо організації інтегрованого навчання осіб з особливими освітніми потребами у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації незалежно від форм власності та підпорядкування. Наказ МОН молоді спорт № 512 від 24.04.12 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/30138/.
9. Супровід навчання студентів з інвалідністю: вивчаємо досвід провідних ВНЗ країни [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fspo.udpu.org.ua/?p=5368>.
10. Disability Resource Center [Online] / University of North Florida. – Available at : <http://www.unf.edu/>.
11. Public law 29 U.S.C.A. (1973) Rehabilitation Act.
12. Public Law 94-142 (1975) Education for All Handicapped Children Act.
13. Public Law 101-476 (1990) Individuals with Disabilities Education Act.

References

1. Viddil roboty zi studentamy zosoblyvymy osvithnomy potrebamy [Elektronnyy resurs] / Kharkivs'kyy natsional'nyy universytet radioelektroniky. – Rezhym dostupu : <http://nure.ua/>.
2. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» // Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR). – 2014. #37 38. – S. 2004.
3. Zvit pro robotu rektora [Elektronnyy resurs] / Khersons'kyy derzhavnyy universytet. – Rezhym dostupu : <http://www.kspu.edu/>.
4. Implementatsiya Zakonu Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://osvita.gov.ua/?p=436>.
5. Informatsiyyny paket Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politehnika» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://lp.edu.ua/information-package>.
6. Kirovohrads'kyy instytut rozvytku lyudyny [Elektronnyy resurs] / Vidkrytyy mizhnarodnyy universytet rozvytku lyudyny «Ukrayina». Rezhym dostupu : <http://vmurol.kr.ua/?p=803>.
7. Kryhina L. O. Perspektyvy vprovadzhennya bahatovis'ovoyi versiyi MKKh-10 v praktyku sudovo-psykhiatrychnoyi ekspertyzy nepovnotitnikh (ohlyad literatury) / L. O. Kryhina // Arkhiv psykhiatriyi. – 2010. – T. 16. – # 3. – S. 50–54.
8. Pro provedennya eksperymentu shchodo orhanizatsiyi intehrovanoho navchannya osib z osoblyvymy osvithnomy potrebamy u vyshchykh navchal'nykh zakladakh I IV rivniv akredyatsiyi nezalezhno vid form vlasnosti ta pidporyadkuvannya. Nakaz MONmolod'sport # 512 vid 24.04.12 roku [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/30138/.
9. Suprovid navchannya studentiv z invalidnistyu: vyvchayemo dosvid providnykh VNZ krayiny [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://fspu.udpu.org.ua/?p=5368>.
10. Disability Resource Center [Online] / University of North Florida. – Available at : <http://www.unf.edu/>.
11. Public law 29 U.S.C.A. (1973) Rehabilitation Act.
12. Public Law 94-142 (1975) Education for All Handicapped Children Act.
13. Public Law 101-476 (1990) Individuals with Disabilities Education Act.